

ROSONCZY ILDIKÓ

Egy orosz ulánustiszt beszámolója a Beszterce környéki harcokról

Bem altábornagy, az erdélyi magyar haderő parancsnoka Nagyváradon Kossuthal a fővezérség kérdéséről tárgyalt azokban a napokban, amikor a magyar önvédelmi háború sorsát eldöntő orosz csapatok átlépték a magyar határt. „Az mindenki előtt világos volt, hogy az osztrákok Oroszország beavatkozása nélkül nem győzik le a magyarokat”, s ez az irdatlan tömegű katonaság „Magyarország sorsát valójában már egyedül azzal eldöntötte, hogy a hadszíntéren megjelent” – értékelte a beavatkozás jelentőségét a bevonuló orosz sereg egyik tisztje.¹ A több mint 190 ezer fős haderőből Erdélybe délről a Tömösi- és Törösvári-szoroson át Alekszandr Nyikolajevics Lüders gyalogsági tábornok irányításával az V. hadtest egységei törtek be 27 ezer főt meghaladó létszámmal, északkeletről, Bukovinából pedig Makszim Makszimovics Grotenhjelm lovassági tábornokkal az élén egy 12 ezer fős orosz-osztrák hadoszlop nyomult be a Borgói- és a Radnai-szoroson át.

Addig, amíg a Tömösi-szorosnál Kiss Sándor ezredes brassói hadosztályának honvédei két napon át véres küzdelmet vívtak a határ védelmében a beözönlő túlerővel szemben – maga a parancsnok, Kiss Sándor is megsebesült és fogságba esett –, Grotenhjelm Vatra-Dornánál összegyűlt csapatai nem találtak ellenállásra, sőt a korábban emelt úttorlaszokat anélkül hányták szét, hogy azt a magyar előőrsi szolgálat észrevette volna. Itt Dobay József alezredes parancsnoksága alatt a határt az általa három csoportra osztott 7890 fős, 12 ágyúval ellátott besztercei hadosztálynak kellett volna védenie. Az egyik csoportra, élén Damaszkín György alezreddessel, a Borgói-szoros védelme hárult, a másikra, élén Klement György őrnaggyal, a Radnai-szorosé, a harmadik pedig tartalékként Besztercénél állt. Bár a támadásra május végétől számítani lehetett, az ellenség benyomulása mégis váratlanul történt. „Hogy túl a határon ekkora orosz hadosztály táborozik, mely minket megtámadni készül, arról nekünk alsóbb rangú tiszteknek tudomásunk nem volt, sőt kétségbe vonom azt is, hogy arról Dobay ezredes és Damaszkín tudomással bírtak volna, és pedig azért, mert semmi előleges intézkedés a várható megtámadtatás esetére és figyelmeztetés nem történt, továbbá június 19-én délután nem ment volna Damaszkín Besztercére, hol éppen akkor hivatalos dolga nem volt, hol az éjet is töltötte és honnét csak 20-án jött vissza, miután tudósításomat vette arról, hogy meg vagyunk támadva” – olvashatjuk Thoroczkay Sándornak, ekkor a 73. zászlóalj hadnagyának és Damaszkín segéd tisztjének a visszaemlékezéseiben a felderítés, az előőrsi szolgálat, de mindenekelőtt a hadosztály parancsnokának mulasztásait jelző sorait.² A meglepett magyar haderő június 21-én Borgótibánál, 22-én pedig Borgóprundnál erősen kísérletet tett a benyomuló ellenség feltartóztatására, majd egyre gyorsabb ütemben egészen Désig húzódott vissza anélkül, hogy az ellenség üldözte volna. Hasonlóképpen cselekedett Klement őrnagy a Radnai-szorosnál. A magyar haderő Borgóprundtól számítva 91 kilométert hátrált, s ezzel az orosz haderő előtt megnyílt az út Erdély belseje felé. Grotenhjelm azonban megállt a Borgói-szoros kijáratánál fekvő Borgórusznál.

Bem Nagyváradról június 21-én ért vissza Kolozsvárra, ahonnan Gyulafehérvárra, majd 24-én Désre ment, mert úgy tudta, hogy délről és északról egyaránt 10-12 ezer fős cári haderő nyomult be Erdélybe, s a Beszterce környékén kialakult helyzetet ítélte veszélyesebbnek. A gyors futás okozta pánik és a tömeges szökések miatt felbomlott hadosztályt megfégyelmezve 26-án bevonult Besztercére, június 27-én Jád és Borgórusz között megtámadta az orosz csapatokat, de a túlerővel szemben vereséget szenvedett. Június 28-án Grotenhjelm támadott, Bem azonban kitért a döntő ütközet elől, és Tekéig húzódott vissza. Grotenhjelm visszatért Borgóruszra. Bem július 1-jén megint bevonulhatott Besztercére. A hadműveletek sorában július 10-ig szünet állt be, amikor is Grotenhjelm indított támadást a nagyarányú szökések miatt tovább fogyó magyar sereg ellen, mely többórás küzdelem után

visszavonult Szeretfalváig. Grotenhjem ezúttal is lemondott az üldözésről, s megszokott helyére, Borgóruszra tért vissza.

Bemet a történetek és Grotenhjem magatartása arról győzték meg, hogy a fő veszélyt nem Grotenhjem különítménye, hanem a délen előrenyomuló Lüders jelenti. Erre utaltak a Székelyföld felől jövő riasztó hírek is, így a beszercei hadosztályt Damaszkínra bízva július 11-én elindult Besztercéről, s Marosvásárbely, Székelyudvarhely érintésével július 16-án Csíkszeredára érkezett, ahol a további hadműveletekhez gyülekeztek csapatai.

Erdély a magyar lázadás leverésére bevonuló cári haderő számára mellékhadszíntér volt, s a maga számára mellékhadszíntérnek szerette volna tekinteni Lüders tábornok is, akinek eredetileg az volt a célja, hogy Erdély gyors pacifikálása után, három hét alatt a Maros völgyén át kijusson az Alföldre.

A valóság azonban nem az orosz elképzeléseknek megfelelően alakult. Erdélyben két hónapon át tartó kemény küzdelemmel Bem tehermentesítette a magyarországi főhadiszínteret, s a létszám- és minőségbeli fölényben lévő cári csapatokat visszatartotta Erdélyben.

Erdély mellékhadszíntér volt, de az orosz hadművelési terv Erdélyen belül Észak-Erdélyt is mellékhadszíntérnek szánta Lüders tábornok felvonulási útvonalával szemben, legalábbis a hadműveletek első hónapjában.⁴ Grotenhjem nemcsak azért nem nyomult be Erdély belsejébe az indokolatlanul megfutó Dobay után, mert túlzottan óvatos volt. Persze, óvatos is volt, kockáztatni nem akart, s a lovas tüzéség hiányára hivatkozva a visszavonuló magyarok üldözését rendszerint félbeszakította. Óvatosság jellemezte egyébként az intervenció haderő egész vezetését, Erdélyben ráadásul kellemetlen emléke volt a kudarcra végződött téli orosz beavatkozásnak.

Erdélyben Lüders és Grotenhjem lényegében egymástól függetlenül működött. Grotenhjem ugyanis nem Lüders, hanem közvetlenül az egész Magyarországra bevonult cári haderő főparancsnoka, Paszkevics tábornagy parancsnoksága alá tartozott, csakúgy, mint Lüders is. Hosszú időn át nem tudtak egymásról semmit, július 4-én Grotenhjem azért küldött ki egy járőrt Marosvásárbely felé, hogy felvegye a kapcsolatot Lüders csapataival.⁵ Grotenhjem hadoszlopának az általános hadművelési terv szerint az volt a feladata, hogy a Bukovina felé vezető szorosokat védje. Ezért hagyott fel az üldözéssel mindannyiszor és tért vissza a Borgói-szoros kijáratánál fekvő Borgóruszra. Inkább tüntetnie kellett a szorosoknál, mint benyomulnia Erdély belsejébe, erről azonban Bem nem tudhatott, csak többszöri összecsapások után Grotenhjem magatartásából vonhatta le ezt a következtetést. „Az, hogy Bem először Grotenhjem különítménye ellen fordult, a hadművészet szabályainak megfelel ugyan, viszont az adott időszakban balszerencsés választás volt. Grotenhjem tábornok anélkül is megállt volna Borgórusznál. Elég lett volna a dési különítménnyel figyelgetni. Akkor Bem nem vesztegetett volna el két hetet, és minden erejével Lüders ellen fordulhat” – fejti ki véleményét Mihail Ivanovics Daragan alezredes, Lüders vezérkari tisztje, az erdélyi hadműveletekről szóló egyik összefoglaló munka szerzője, aki szerint Grotenhjem hadoszlopának jelentősége azzal nőtt meg, hogy Bem először ellene fordult.⁶ Ezért is ítélt meg súlyosan Dobay futása. Paszkevics tábornagytól július 13-án érkezett meg az a parancs, amely nagyobb mozgásteret engedélyezett Grotenhjemnek, aki július 16-án indított Szeretfalvánál támadást a beszercei hadosztály ellen. Megszállta Besztercét, majd július 18-án kapta azt a parancsot, mely Beszerce tíz mérföldes körzetében támadásokra ösztönözte. Július 21-én Tekénél és Nagysajónál támadt, 23-án bevonult Szászrégenbe.⁷ Lüdershez július 16-án futott be Paszkevicsnek az a július 8-án Miskolcon kelt parancsa, melyben Grotenhjem fölött rábízta a közvetlen parancsnokságot.⁸ Grotenhjem már Lüders parancsára indult meg augusztus 3-án Marosvásárbely felé, s amikor estére bevonult a városba, a város másik végén Lüders kozák előőrsei jelentek meg.⁹

Bem 1849 nyarán Erdélyben vívott harcainak kiváló kutatója Gyalóky Jenő hadtörténész volt, a Beszerce környéki harcok történetét is ő dolgozta fel.¹⁰ Az azóta megjelent munkák lényegileg ma is az ő megállapításain alapulnak.¹¹ Ő azonban nem jutott hozzá a ma már részben hozzáférhető, dokumentumokat is közlő orosz elbeszélő forrásokhoz, feldolgozásokhoz. A most következő visszaemlékezést a Grotenhjem hadoszlopába beosztott jelizavetgrádi ulánusezred egyik tisztje írta. A szerzőről, N. Gorjacsevről csak annyit tudunk, hogy az ezred 1. századánál szolgált. Ez a század, mint a visszaemlékezésből is kiderül, Vatra-Dornán maradt, mikor a hadoszlop bevonult Erdélybe, s csak később csatlakozott hozzá. Írásának értékét az adja, hogy szemtanúként olyan epizódokat örökít meg, amelyekről más források nem vagy csak röviden szólnak. A kimondottan az erdélyi orosz intervencióval

foglalkozó, általunk is idézett orosz munkák szerzői – Artur Adamovics Nyepokojcsickij ezredes, aki 1849. július 31-e után Lüders vezérkari főnöke és Mihail Ivanovics Daragan, ugyancsak Lüders vezérkari tisztje – a dél-erdélyi hadműveletekben vettek részt, ezért a Beszterce környéki harcokról rövidebben, a vezérkarhoz beérkezett dokumentumok, hírek alapján tudósítanak.¹²

Figyelmünkre talán azért is érdemes ez a szemtanú tollából származó beszámoló, mert emléket állít az ország földjére benyomuló orosz hadsereggel szemben valóban utolsó csepp vérükig barcoló honvédeknek és tisztjeiknek. (Gorjacsev, N.: Voszpominanyija sztaroszluzsivogo. Vojennij Szbornyik. 1893. 397–429.) Magyarul most jelenik meg először.

Egy kiszolgált katona emlékei

(Az egykori jelizavetgrádi ulánusezred a magyar hadjáratban)

Nem írok az ezred hadba vonulását megelőző időszakról, csak röviden annyit, hogy az főként gazdasági rendelkezések végrehajtásával telt: a szekérsor javításával, a tiszt málhák összeállításával, a főlegben maradt lőpor megsemmisítésével. Végre eljött a hadra kelés várva várt napja. Ahogy hadba vonulás előtt szokás, a lovasszázadok felsorakoztak a téren, hogy részt vegyenek az útra felkészítő igehirdetésen. Eközben felettébb mulatságos dolog történt, amelyen még sokáig szórakozott a fiatalság.

Az ezred ifjú tisztjei között szolgált Sz. zászlós, aki szüleitől igen szép summát húzott ugyan, de úgy látszik, a pénz mégsem volt neki elég, mert folytonosan adósságokba keveredett. Úgy adódott, hogy a hadra kelés napjáig nem kapta meg otthonról a várt összeget, ezért hitelezői az indulás pillanatáig szorongatták. Amikor a századok összegyűltek a téren a misére, Sz., akinek szállása a gyülekezés helyének közvetlen közelében volt, odalépett társaihoz, és megkérte őket, egy percre nézzenek be szállására, hogy tanúi legyenek annak, milyen ékes szónoklatot tart az őt kínzó hitelezőknek.

A szállásra érve láttuk, hogy a hadjáratához szükséges dolgokon kívül minden egyéb ingóság és csecsebecse példás rendben sorakozik a maga helyén, s a lakásban összegyűltek a hitelezők is: valami zsidó, egy kántor vagy sekrestyés, a perces kofa, a tejesasszony, a mosónő s így tovább, csupa ágrólszakadt. Ahogy a tisztek megérkeztek, rögtön kezdetét vette a hitelezőkhöz intézendő szónoklat valami ilyesféle tartalommal:

– Tudjátok, hogy mindig mindenért pontosan megfizettem nektek, most azonban nem kaptam meg időben otthonról a pénzt, s ez a körülmény megfoszt attól a lehetőségtől, hogy ezúttal is elszámoljak veletek; nem óhajtanám azonban, hogy rossz emlék maradjon rólam körötökben, ezért teljes vagyonomat mindenestül rendelkezésetekre bocsátom, fogjátok és vigyétek tehát mindazt, ami előttetek van! Isten veletek!

Az utolsó szó még el sem hagyta Sz. zászlós ajkát, amikor a zsidó és két asszony odaugrottak a falra akasztott szőnyeghez, amelyen egy flóta meg egy másik hangszer is függött, hogy leszedjék. A két erélyes asszonyság hajfonatát azonban még ugyanebben a pillanatban megmarkolták a mögöttük rohamozó hitelezők, és letéperték őket a földre a letépett szőnyeggel s az összetört zeneszerszámokkal együtt. Ez volt a vég kezdete: általánossá vált a küzdelem, a zaj, az ordítózás, a minden képzeletet felülmúló verekedés. A hangszerekből szétdobált fadarabok, a szőnyegből rongyok maradtak, a rongyok alatt pedig valami szerencsétlen dühös figura rúgkapált. Hasonló sorsra jutott a tiszt kvártély többi igénytelen berendezési tárgya is. Nem tudom, mi lett a lakás szétverésének fináléja, mert a tiszteknek sietniük kellett az ezred gyülekezési helyére, de amikor az igehirdetés után a századok hatos sorokban kezdtek jobb felé elvonulni, a szállás felől még mindig hallatszott, hogy dühödt verekedés folyik.

Emlékezetes az a kép is, ahogy a hölgyek, közülük többen karjukon gyermekkel, gyalogosan követték az ezredet. Amennyire meg lehetett állapítani, számuk messze meghaladta a százat. A gyengébb nemből álló kíséreten először jól szórakoztak fiataljaink, a századunkat kísérő nőkkal kapcsolatban ugyanis a közkatonák részéről nem maradtak el a csípős, kétértelmű megjegyzések. Sajnos azonban az első napi menetek után a nők sorai jelentős mértékben megritkultak, bár akadtak

olyan szenvedélyes szeretők is, akik megállás nélkül követték az ezredet egészen a podóliai kormányzóságban lévő medzsibozsi állomáshelyünkig, ahol 1848–49 telét töltöttük.

1849. május 6-án [május 18-án]¹³ az ezred Novoszelicénél¹⁴ azzal a paranccsal lépett az osztrák birodalom területére, hogy Erdély északi részén Grotenhjelm altábornagy¹⁵ különítményében működjenek. A különítmény összetétele a következő volt: egy gyalogosdandár, amely a tomi és kolivani ezredek¹⁶ állt Pavlov vezérőrnagy¹⁶ parancsnoksága alatt, a jelizavetgrádi ulánusezred, később a novomirgorodi ulánusok is (ezt az ezredet most számolták fel) Vlagyiszlavlevics vezérőrnagy¹⁷ parancsnoksága alatt, egy kis kozák csapat, megfelelő tüzérség és kb. 2500 osztrák katona annak az Urban¹⁸ nevezetű, mint később kiderült, rendkívül bátor és energikus ezredesnek a parancsnoksága alatt, aki érkezésünkig önállóan működött ugyancsak Észak-Erdélyben. Az említett törzstiszt olyannyira népszerű volt különítményünk¹⁹él, hogy érdemes az olvasónak beszámolni néhány tetteről.

Nem sokkal erdélyi bevonulásunk előtt Urban ezredes felderítést végzett különítményével. Az előrenyomuló csapatot egy, a szokásos tavaszi áradások miatt szélesre duzzadt hegyi patak megállította. A patak túlsó partján egy városka volt (a nevét már sajnos elfelejtettem), amelyben a hírek szerint nem tartózkodtak ellenséges csapatok. Ennek tudatában Urban ezredes csónakkal a városba küldött egy követet, megparancsolva, hogy késlekedés nélkül indítsák útnak a kivetett hadisarcot, ellenkező esetben lövetni fogja a várost. A városi tanács tudott arról, hogy Urbannak csak háromfontos lövegei vannak, s azokkal nem lehet kárt tenni a városban, ezért megtagadta a hadisarcot. Válaszul Urban a sötétség beállta után önként vállalkozókat küldött a túlsó partra azzal, hogy a megadott órában különböző pontokon gyűjtsék fel a külvárost, s ugyanerre az időpontra elrendelte a város lövetését is. Amikor e parancsokat végrehajtották, és a település több helyen égni kezdett, a város azonnal megküldte a hadisarcot, s kérte, hogy Urban hagyja abba a város lövetését, amit az ezredes természetesen szívesen meg is tett.

Később, amikor csapataink már megkezdték a hadműveleteket, Urban ezredes, mintegy hivatásszeretettel, nemegyszer rohamozott együtt ulánusainkkal és kozákjainkkal, kezében szablya helyett kancsukával. Embereink, ha Urban grófot¹⁹ meglátták, gyakran üdvözölték kitörő „Hurrá!”-val, amivel jelezték, hogy becsülik a veszélyt megvető ezredest.

Nem kívánok bővebben kitérni akkori szövetségeseink tevékenységére, azt azonban kötelességemnek tartom elmondani, hogy a különítményünk mellé rendelt egy osztálynyi osztrák lovasság oly gyatra és fegyelmezetlen volt, hogy azonnal retirálni kezdett, ha az első lövedék lecsapott a közelében. A korábban elszenvedett vereségek gyalogságukat is oly mértékben demoralizálták, hogy annak működése minden kritikán aluli volt. Tüzérségük azonban az összecsapások során kifejtett tevékenységéért minden dicséretet megérdemel. Csak elragadtatással lehetett figyelni önálló és energikus akcióit, különösen akkor, amikor ütegei, tekintet nélkül arra, hogy fedezik-e őket egyáltalán vagy sem, előrenyomultak. A kiszemelt pozíciót sikeresen elfoglalták, pontosan céloztak, s mindig súlyos veszteségeket okoztak az ellenségnek.

Tudtuk, hogy a Kárpátok déli lejtőjén haladva az ott elhelyezett osztrák különítménnyel kell találkozunk, ezért az említett hegyeken át előrenyomulva semmiféle katonai jellegű óvatossági rendszabályt nem alkalmaztunk. Csapatainkat azért minden eshetőségre számítva elővéd és hátvéd biztosította. Egyszer, amikor egy szakasszal az elővédbe voltam beosztva, s erdős vidéken haladtunk, nagyon elcsodálkoztam, hogy orosz éneket hallottam magunk előtt. Úgy tudtam, honfitársaink közül senki sem lehet előttünk, így még jobban meglepődtem, amikor az útkanyarban néhány, a nagyoroszkormányzóságokban használatos egylovas talyiga bukkant föl velem szemben. Honfitársaink a hagyományos magas, kúp alakú nemezkalapban ültek a bakon.

– Kik vagytok? Honnan jöttök? – kérdeztem tőlük.

– Pravoszlávok vagyunk, s ebből és ebből a faluból jövünk – válaszolták.

A további kérdezősködés során kiderült, hogy az egész társaság óhitű²⁰, s amikor Oroszországból kiűzték őket, akkor menekültek az osztrák birodalomba, ahol a Kárpátokban telepedtek le. Csoda, hogy az orosz ember asszimilációra való hajlama ellenére ezek a menekültek több mint egy évszázad elteltével a maga teljes tisztaságában nemcsak nyelvüket, hanem népi jellegüket is megőrizték.

Attól kezdve, hogy különítményünk megkezdte feladatának végrehajtását, ezredünk egészen június 15-ig [június 27-ig], vagyis az ellenséggel való első komoly összecsapásig, fegyveres összetűzésben

egyáltalán nem vett részt. Ekkor a különítmény állományában előrenyomuló ezredet éjszakai szállásra Jád előtt, a Kárpátok nyúlványai között húzódó völgyben állították meg.

Június 15-én [június 27-én] úgy látszott, hogy a természet nekünk kedvez. Ennek az emlékezetes napnak csendes, gyönyörű reggele volt, a nyári nap teljes fényével ragyogva emelkedett a fölé az elbűvölően szép, harmattól csillogó völgy fölé, amelyet hamarosan bajtársaink vére öntözött. Nagy volt a forróság, s ezredünk tisztjei a korai étkezés után lepihentek a hamarjában ágakból összetákoltt, fűvel fedett szárnyékok alá. Ez a pihenő azonban rövid ideig tartott, és sokuknak ez volt az utolsó, mielőtt örök nyugalomra tértek volna.

Az ellenség előretolt állásainkat támadó tüzésége lőni kezdte előőrseinket: az első ágyúlövés vészjósló dőreje elektromos szikraként hatott a táborra. Egy szempillantás alatt mindenki talpra ugrott, s az emberek, mintha a föld lökte volna el magától őket, lovuk mellett termettek. Hihetetlen kapkodás kezdődött. A közvetlen parancsnokok szakadatlan kiáltozása – hogy *Nyergelni!, Lóra!, Indulj!, Gyorsabban! Gyorsabban!* – csak növelte a fejtelenséget, ami egyébként is rossz hatással volt a hasonló helyzeteket nem ismerő katonákra. Az előőrsöktől egyesével befutó kozákok azt kiáltották, hogy *Az ellenség rengeteg emberrel támad!*, ami tovább fokozta a közkatonák idegességét. Az egyenként száguldó lovasok nyomában a legnagyobb rendtelenségben vágatott be ezredünknek az a szakasza, amely járőrön volt. A vágatózó lovasok szinte mindegyike azt kiabálta, hogy *Talpra!* Az ordítózás, a táborban eluralkodó teljes zűrzavar nem használt felvonuló csapatainknak. Feltűnt, hogy a járőrözésből visszatért szakasz katonái a többieknél jobban kiabálták, hogy *Talpra!*, és erősebben sarkantyúzták lovaikat. Nehéz megjósolni, meddig vágattak volna hátrafelé a megzavarodott emberek, ha nem ütköznek bele a táborból az állásba felvonuló saját századaikba.

A pánik árthatmas és gyakran helyrehozhatatlan következményei kapcsán eszembe jut, hogy ezen a napon ezredírnokunk, amikor legjobban tombolt az ütközet, kíváncsiságból odaóvakodott állásunk mögé. Amint ott állt, egy ellenséges lövedék széthasított egy fát, s az éppen közelben kíváncsiskodót teleszórt a faforgáccsal. Az írnok úgy megrémült, hogy hanyatt-homlok menekült hátra, s az ezred kocsisora mellett azzal a kiáltással rohant el: *Verik a mieinket, meneküljön, aki hisz Istenben!* Kiáltására, mint egy jelre, az egész kocsisor fejvesztett menekülésbe kezdett, aminek a következményei felettébb súlyosak lettek volna, ha a kocsisor parancsnoksága nem foganatosít a futók megállítására szigorú s egyben célravezető intézkedéseket. A kocsisor és a málha egy része így leborult az út két oldalán húzódó meredek lejtőn.

A menetből érkező ulánusok, akik addig hat százados rendben jöttek, osztályonkénti jobbra lépcsőzéssel lépésben kezdték meg az előrenyomulást. E percben a folyamatosan előrenyomuló ellenség Jádból olyan hevesen és vakmerően tört ki, hogy a csapatparancsnokoknak alig jutott idejük egységeik rendezésére, s közben már egy, a tehetséges Bem hadvezér által irányított, vagy tizennégy löveget számláló üteg ott állt előttünk, és összetüzet zúdított ulánusainkra. Tüzéségünk valamelyest elkésett, nem nyitott tüzet idejében, így a velünk szemben felállított ellenséges üteg a csata kezdetén jelentős veszteségeket okozott. A ritkán hulló golyó nem tett kárt sorainkban, de mivel a talaj felszíne itt, az ellenség lövéseinek körzetében sima és kemény volt, a lövedékek visszapattantak, s ha nem is tettek kárt az első sorban, a mögötte lévőnek már nem volt olyan szerencséje, s veszteségeket szenvedett. Hogy a lehetőségekhez képest a fölösleges veszteségeket elkerüljük, az ellenséges üteggel pontosan szemben álló jelizavetgrádi ulánusezred állandóan változtatta a helyét: jobbra-balra, előre-hátra mozgott, s ennek meg az ágyúlövések völgy felett szétterülő füstjének köszönhetően az ellenséges üteg tüze nem okozott nekünk akkora kárt, mint amekkorára joggal számítottunk valamennyien. Az ezred azonban sokáig tűz alatt állt, s a halottak, a jajgató sebesültek meg a frontvonal előtt lovasuk nélkül száguldó vagy a századok közelében súlyos sebektől vérző, kókadtan ténfergő lovak látványa bizony nem maradt hatás nélkül a közkatonákra. Sokan hányták magukra a keresztet, miközben összefüggéstelenül imákat mormoltak maguk elé, de látszott, hogy fogalmuk sincs róla, mit is mondanak. Ahogy Bogdanovics kapitány, a századparancsnok²¹, egy derék és bátor tiszt, észrevette, hogy milyen a hangulat, szembefordult az arcvonallal, és rákiáltott az emberekre:

– Hát ez meg mi? Otthon sokszor az igazi szentekhez sem imádkoztok, most meg olyanokat is előszedtek, akik benne sincsenek a kalendáriumban! Hangot se halljak!

Ezekkel az egyszerű, méghozzá kicsit tréfásan elmondott szavakkal mosolyt csalt a közkatonák ajkára, s egy pillanat alatt megváltoztatta a hangulatot.

De nézzük a fellángolt küzdelmet! Az ulánusok, mivel nem kaptak semmiféle működési parancsot, több mint egy órán át tétlenül állták az ellenség tüzeit. Mint később kiderült, ennek okai a következők voltak: A csatatérré merőlegesen futott az az országút, amelyen mind a mieink, mind az ellenség tüzésége működött, s szakadatlanul röpökdeket rajta az utat felszántó, a port és az apró köveket felverő ágyúgolyók. A különítmény parancsnoka, aki a csata kezdetén az országút túloldalán emelkedő dombon állt, parancsával, hogy az ezred rohamozza meg az üteget, időben elküldte ordonáncait, de azok nem a legrövidebb úton, az országúton át, hanem az ezred mögött állást foglalt ütegünket megkerülve jöttek, s ez késleltette a parancs átadását. A kialakult helyzetben az idővesztéséget tovább növelte, hogy az ezredhez küldött újabb futár, az akkori osztályfutár, Matuszevics kapitány, miközben megpróbált átvágni az országúton, súlyosan megsebesült, elpusztult lova földre rántotta, s elég hosszú ideig feküdt ott tehetetlenül.

A különítmény parancsnoka nem értette, miért áll az ezred továbbra is tétlenül, ezért ő maga vágatott az ezredhez, és személyesen adott parancsot a rohamra. Lépcsőnként, osztályonként indultunk meg, s megjegyzem, hogy osztályaink feltöltött soraikkal ragyogó állapotban voltak. A rohamot a tapasztalt, bátor Vlagyiszlavlevics vezérőrnagy vezette, aki abban az időben dandárparancsnok volt az ezrednél. A jeladásra az első osztály dzsidát szegezve szabályos rendben, mintha csak a gyakorlótéren lenne, ügetésbe lendült. Bár a terjengő füst a roham célját egyelőre eltakarta előlünk, a roham minden résztvevője tudatában volt annak, hogy most a zárt rendben előrenyomuló osztálynak aligha szabad megállnia, s ezt mintha a lovak is megéreztek volna, feltartóztathatatlanul törtek előre. Abban a pillanatban, ahogy az ágyúlövések füstfelhői szétesztek, ügetésben előrenyomuló osztályunk előtt hirtelen, mintha a földből nőtt volna ki, egy puskáit célra tartó gyalogososzlop körvonalai rajzolódtak ki. A kürtösnek arra sem jutott ideje, hogy kürtjét ajkához emelje, és megadja a *Vágtá!* jelét, mert századaink fülsiketítő kiáltással már szó szerint rá is rohantak az ellenségre. De nagy volt a meglepetésünk, mert a gyalogság, anélkül, hogy egy lövést is leadott volna, *Kegyelmet!* kiáltással térdre vetette magát előttünk. E fordulat olyannyira váratlan volt, hogy egyes sorok mégis belerohantak a gyalogososzlopba, az osztály többi része azonban ellenségre szegzett dzsidával megállt.

Sajnos, az osztály számára ez az oly sikeresen indított roham szomorú következményekkel járt. Tudnunk kell, hogy az az oszlop, amelyet az ulánusok megrohmoztak, jórészt az ellenséghez átállt osztrák gyalogosokból állt, így sokuk korábbi fehér osztrák egyenruháját viselte. Abban a pillanatban, ahogy összecsaptunk a megtámadott gyalogsággal, valaki közülünk, akit nyilván félrevezetett az az egyenruha, melyet a velünk szövetséges, különítményünk mellé beosztott csapatok is viseltek, meg az, hogy a megtámadottak egyetlen lövést sem adtak le, felkiáltott:

– Ezek a mieink!

Kiáltására felfigyeltek a közelben álló ellenséges katonák, akik között valószínűleg voltak az orosz szavakat megértő lengyelek és szlovákok is, a kiáltást többen megismételték, így soronként kezdett visszhangozni:

– A mieink! A mieink!

Közben egyesek tisztjeink lábát csókolgatták, és úgy ismételték:

– A mieink! A mieink!

A dandárparancsnok annak láttán, hogy a megtámadott gyalogság kegyelemért esedezik, s azt kiáltozza, *A mieink!*, meg arra számítva, hogy az ezred többi százada hátulról beérkezik, azt parancsolta, hogy az osztály balra tegyen egy félfordulatot, s induljon meg a mintegy háromszáz lépésre álló magyar huszárosztály ellen. Bár a roham alatt az 1. osztály szétszilárdott, az ulánusok minden előkészület nélkül, amúgy rendezetlenül vetették magukat az ellenséges lovasságra. Rohamunkat a huszárok egy helyben állva karabélysortűzzel fogadták, majd rögtön hátat fordítottak. A fordulatot azonban nem tudták egységenként rendben befejezni, mert száguldó ulánusaink hátulról máris a nyakukon voltak. Ebben a pillanatban – szó szerint: mint a nyulakra – megkezdődött a hajtóvadászat. A huszárok szétszóródva menekültek, előfordult, hogy egy-két ulánus vetette magát egy

tucat huszár után, de akadt példa arra is, hogy egyetlen huszárnak egy tucat ulánus eredt a nyomába. Egy perc sem telt el az összecsapás kezdete óta, s a huszárok teljesen szét voltak szórva.

Ismétlem, a csata, melyet lovasságunk ilyen sikeresen kezdett, végül súlyos veszteségekkel járt számára. Egy völgyben nyomultunk előre, amelyet egy alig észrevehető szakadékos, meredek partú, ingoványos folyócska szelt át. Ulánusainknak a szétszóródott huszárokat üldöző, magától értetődően rendezetlen osztálya nekifutott ennek a folyónak, ami számára váratlan akadály volt, a magyarokat viszont megmentette. Itt meg kell jegyeznem, hogy az osztályunk előrenyomulását megszakító folyó a roham helyszínétől nem messze jobbra elkanyarodott. Az ulánusoktól visszavetett gyalogososzlop a folyó számára előnyös kanyarulatát jól kihasználta. Amint az osztály megrohanta a huszárságot, az ellenséges oszlop átfutott a folyó túlsó oldalára, s abban a pillanatban, amikor az ulánusok megtorpantak az akadály előtt, ösztüzet zúdított osztályunk szárnyára és hátába. Ezzel egy időben a bokrok között rejtőzködő székelyek, akik sötét egyenruhában voltak, s akiket addig nem vettünk észre, szemből vették tűz alá az ulánusokat. Az első ulánuslépcsőt további két osztály követte, amelyeket magával ragadott az elől haladók energikus támadása és szakadatlan hurrázása. Addig, amíg az ellenséges gyalogság tüzet nem nyitott, ügyet sem vetve a szárnyon elhagyott magyar oszlopra törtek előre az első lépcső nyomában, így részben őket is érte az első osztályra zúdított tűz.²²

Nehéz megjósolni, mi lett volna a szerencsétlen véletlenek említett összejátzásának következménye, ha az első, orvul leadott lövések után Bem egész különítménye nem vonul teljesen vissza, és ha mind a folyócskán átkelt oszlop, mind a szemben álló székelyek nem futnak az ellenség által felgyújtott közeli Jád falvának védelmébe. A magyaroknak ez a sietős visszavonulása az ezredet valószínűleg igen súlyos veszteségektől mentette meg, ugyanis az ezred második és harmadik lépcsője, nem tudván, miért állt meg az első osztály, s közben a balról húzódó országúttól is akadályoztatva, olyannyira megközelítette az első lépcsőt, hogy ha az ellenség hosszabban tüzel, akkor az ezred aligha tud lőtávolon kívülre visszahúzódní.

Miután a csata abbamaradt, s az 1. és 2. századok kezdték soraikat rendezni, úgy látszott, hogy az 1. osztály fele odaveszett. A sorakozót elrendelő parancsra mindegyik századnak csak körülbelül a fele került elő. Az egyik tiszt odafordult egy szakaszvezetőhöz, és megkérdezte:

- Nos, hol vannak már az emberek?
- Elestek, nagyságos úr – hangzott a válasz.

Később azonban kiderült, hogy az első aggodalmak nem igazolódtak, mivel azok a katonák, akiknek lovuk elpusztult vagy megsebesült, meg azok, akik, még ha könnyebben is, de megsebesültek, s ezért a kötőzhelyen voltak, később betöltötték a sorokban mutatkozó foghíjak jelentős részét. Az osztály azonban mégis elég érzékeny veszteséget szenvedett. Elestett egy tiszt, Kovalszkij főhadnagy, akit érdemei szép jövőre jogosítottak volna; ugyancsak elesett Ivanovszkij hadapród, aki a szakasz előtt álló tiszt mögött állt; megsebesült négy tiszt, s elesett vagy súlyosan megsebesült a közkatonák egyötöde.²³ Ezenfelül több mint ötven ló dőlt ki a sorból. Lám, teljes egészében igazolódott a közmondás: *Ne menj a vízbe, ha nem tudod, hol a gázló!* Másként fogalmazva: ha csak mód van rá, a terepet minden esetben gondosan fel kell deríteni.

Így végződött a jelizavetgrádi ulánusok csatája, s most, ahogy az idő előtt meghalt bajtársakra emlékezem, önkéntelenül az jut eszembe, kötelessége teljesítése közben mennyi hős is esett el akkor Erdély csatatererein!

Különítményünk további előrenyomulása során, melynek célja az volt, hogy egyesüljünk Lüders tábornok hadoszlopával, a jelizavetgrádi ezrednek nem adódott már különleges alkalma arra, hogy az ellenséggel megütközzön. Csak az 1. század csapott össze igen keményen az ellenséggel július 4-én [július 16-án] Galacnál és Szeretfalvánál. Az *1849-es háború leírásában*, amely Ivan Oreusz úr munkája, az e napi összecsapásról csak annyit olvashatunk, hogy „a jelizavetgrádi ezred 4. és 5. századai megrohmozták a huszárokat és a gyalogságot”, de az ezred 1. századának szerepléséről nincs egy szó sem. Holott az 1. század a szóban forgó csatában nemcsak az ezred történetében komoly jelentőséggel bír, hanem a parancsnoki kar leleményessége szempontjából is tanulságos tettet hajtott végre. Ez a véres epizód a következőképpen zajlott le.

Dandárunk parancsnoka, Vlagyiszlavlevics tábornok, miközben ellenőrizte a jelizavetgrádi ulánusezred különböző irányokba kiküldött századainak tevékenységét, közvetlenül az 1. század

mozgását felügyelte. A századnak történetesen egy szántóföldön átvágva egy dombra kellett feljutnia, s onnan támadnia. A század szétbontakoztatott arcvonallal, ügetésben nyomult előre. A támadó század az ellenséget egyáltalán nem látta, csak az ágyúörgés meg az Isten tudja, honnan érkező s a közelünkben lehulló lövedékek tudósítottak a megkezdődött ütközetről. A század tovább haladt előre, anélkül azonban, hogy előtte felderítők lettek volna. Ahogy felértünk a dombtetőre, teljesen váratlanul ért bennünket a domb mögött elrejtőzött ellenséges gyalogság sortüze. Ez a váratlan sortűz olyannyira megzavarta embereinket, hogy a század, mintha valami föld alatti erő lődította volna meg, sarkon fordult, s csak akkor állt meg, mikor lőtávolon kívül ért. A század retirálása oly mértékben fellelkesítette a magyarokat, hogy előjöttek a fedezékből, s szakadatlanul tüzelve és hurrázva lánchban indultak támadásra. Bár lövéseik szinte semmi kárt nem okoztak az ulánusokban, a golyók csak elérték arcvonalunkat, és vagy a dzsidáknak, a nyergeknek meg a csákóknak csapódtak, vagy csupán jelentéktelen sérüléseket okoztak a közkatonáknak, de azt azért megakadályozták, hogy embereink megnyugodjanak. A század parancsnoka, Petrov főhadnagy (jelenleg nyugalmazott vezérőrnagy) a többi tiszttel együtt rendezni kezdte az arcvonalat, a katonákat szembefordították az ellenséggel, ugyanakkor az emberek egy része lépésben hátrált. A századot a súlyos helyzetből a bátor és sok háborút megjárt Vlagyiszlavlevics tábornok leleményessége mozdította ki. *Dzsidát szegezz!* parancsával rögtön észre térítette a megzavarodott katonákat, s azok nyomban elfoglalták helyüket az arcvonalban. Vlagyiszlavlevics tábornok, nem várva be, hogy a század teljesen felzárkózzék, a századparancsnoknak rohamra adott parancsot. Ahogy az ellenség támadó lánc észrevette, hogy a lovasság megindul előre, abbahagyta a tüzelést, sündisznóállást vett fel, majd négyszögbe rendeződött. A lövések abbamaradtak, így Petrov főhadnagy, egységét menet közben teljesen felzárkóztatva, sebesen közeledett az ellenséghez. Bár a magyarok újból lőni kezdték a támadó ulánusokat, a levegőben benne volt, hogy miénk a győzelem. Ekkorra azonban az ezred lovai már annyira kimerültek, hogy a rohamot – kivált, hogy egy szántóföldön kellett keresztülvágni – csak ügetésben tudták végrehajtani.

Amikor a század a gyalogosokat már közvetlen közletről körülfogta, azok abbahagyták a tüzelést, s kezükben puskával némán álltak. Csak egy fiatal tiszt kapkodta ki a mellette álló katonák kezéből a puskákat, s lőtte tovább a leengedett dzsidával szintén tetlenül álló századot. Ez a dermedtség azonban csak néhány pillanatig tartott. A tusa azzal kezdődött, hogy egy közlegény, akinek lovát a roham közben kilőtték, dzsidával a kezében áttört a sorok között, hurrázva rontott az ellenségre, és ütni kezdte a leeresztett puskákat. Ugyanebben a pillanatban egyik tisztünk közvetlen közletről pisztolyából két lövést adott le az előttünk álló ellenségre. Leírhatatlan öldöklés vette ekkor kezdetét. A magyarok nem kértek kegyelmet, szuronyaikkal némán, szinte gépiesen védekeztek ulánusaink csapásai ellen. A mieink súlyos dzsidáikkal szinte teljesen keresztüldöfték kiszemelt áldozataikat. Annak a magyar tisztnak, aki tüzelt, bal mellét érte a döfés, mire ő kezével megragadta a dzsidát, s hüvelyéből kirántott kardjával a dzsida mellett vagdalkozva próbált meg csapást mérni a lovas kezére. De amint az dzsidáját a sebből kirántotta, az ifjú magyar, mint egy darab fa, élettelenül zuhant a földre. A csata hevében a feldühödött ulánusok leugrottak lovukról, s hol a dzsida hegyével, hol lapjával ütötték-vágták az ellenséget. Az elkeseredett, néma küzdelem alig néhány perce tartott, amikor a holttestek már halmokban heverték, s a dzsidák még mindig az ellenség véréből vöröslöttek. Az öldöklésnek nem lehetett megállt parancsolni, mert az ulánusok, akiket felbőszített az ellenség június 15-i [június 27-i] orvtámadása, senkinek sem kegyelmeztek. Ebben az ellenség számára valóban válságos pillanatban századunk feje fölött egyszerre csak sívító golyók kezdtek röpködni, s bár nekünk nem ártottak, az ulánusoknak az általuk szétszórt gyalogságra nehezedő nyomását némileg enyhítették. A század oldalában erősödő lövöldözés egy élethalálharcot vívó, bajtársaik segítségére siető magyar gyalogosegység támadását jelezte. Mivel az 1. század a roham során minden oldalról körülfogta az ellenséges gyalogságot, és betört négyszögébe, most a legnagyobb összevisszaságban volt, és nehéz lett volna igen rövid idő alatt felzárkóztatni azért, hogy új rohamot intézzen az ellenség közeledő oszlopa ellen. A parancsnokok emiatt a századot visszavonták lőtávolon kívülre, s a rohamot nem ismételték meg. A század ezen a számára oly jelentős napon igazán jelentéktelen veszteséget szenvedett. Sajnos, a hideg fegyverekkel vívott küzdelemben megsebesült a század parancsnoka is, a már említett Petrov főhadnagy, akit a kezén ért egy puskagolyó, s aki ráadásul már a roham előtt zúzott sebet kapott egy ágyúgolyótól. A holtak és a sebesültek kis száma azzal magyarázható, hogy

első támadásunk idején, amikor felértünk a dombtetőre, csak az ulánusok dzsidáinak zászlócskáit látta az ellenség, így golyóinak többsége a katonák feje fölött repült el, s csak néhányukat sebesítették meg.

E véres epizóddal kapcsolatban nem hagyhatom szó nélkül, hogy ennek az összecsapásnak a sikere teljes egészében Vlagyiszlavlevics tábornok lélekjelenlétének köszönhető, aki a *Dzsidával robamozz!* parancsot már akkor kiadta az ulánusoknak, amikor a század egy része még a hátát mutatta az ellenségnek.

Most, megszakítva azokról a csatákról szóló visszaemlékezésemet, amelyeknek személyesen tanúja voltam, megpróbálom leírni a vitéz Bogdanovics kapitány parancsnoksága alatt álló 4. század éjszakai összecsapását az ellenséggel, melyről, rögtön visszatérte után, maga a kapitány számolt be nekem.

Miután Bem a Székelyföldre távozott, különítményünk tevékenysége egy időre csupán kis csetepatéokra korlátozódott, amelyek közül a július 1-jei [július 13-i] nagysajói összecsapás érdemel figyelmet, amikor két gyalogosszázadból, egy lövegéből és a jelizavetgrádi ezred egy századából álló csapatunk szétszórt egy magyar huszárosztályt²⁴, s megszerezte tőle a lakosságtól összegyűjtött összes ételmezt. Akkoriban különítményünk mellett volt egy zsidó, félig-meddig kémként, félig-meddig vezetőként, akinek a családját a háború elején a magyarok megölték. Ahogy beszéltek, szolgálataiért nem kapott fizetséget, csupán a magyarok iránt érzett személyes bosszúból vállalta csapataink mellett ezt a nehéz feladatot. Ki tudja azonban, hogy szolgálata mennyire volt önzetlen, de az biztos, hogy a magyarok iránti gyűlölete nemegyszer nagy hasznunkra vált.

Egy alkalommal, szürkületkor az említett zsidó állig felfegyverkezve vágatott be különítményünkhöz, s a parancsnoknak jelentette, hogy táborhelyünktől húsz verszta távolságra van egy magyar huszárosztály, amely takarmányszerzés céljából érkezett oda, szekereik már megrakodva indulásra készen állnak, s éjszakai táborhelyüket másnap hajnalban akarják elhagyni.

Grotenhjeml tábornok erre a híre megparancsolta, hogy két gyalogosszázad és egy lovasszázad egy ágyúval keljen útra, s támadja meg a takarmányszerzéssel foglalatostkodó ellenséget. Alighogy besötétedett, a kirendelt csapat elindult. Először a gyalogosszázad haladt elől, mögötte az ulánusszázad, a gyalogság és az ulánusok által közrefogva pedig az ágyú. Mivel a gyalogság lassan haladt, Bogdanovics kapitány engedélyt kért a zászlóalj parancsnokától, hogy a lovasság állhasson a csapat élére. Útközben az ulánusok az ágyúval együtt jócskán lehagyták a gyalogságot, olyannyira, hogy csaknem megszakadt közöttük az összeköttetés. Az éj sötét volt, semmi sem zavarta meg a vidéken uralkodó csendet. Az óvatossági rendszabályok azt a célt szolgálták, hogy az ulánusok közeledése lehetőleg maradjon titokban, s a támadás váratlanul érje az ellenséget. A század az országút szélén haladt felkötött szablyákkal, tilos volt dohányozni és beszélgetni, és minden parancs suttogva hangzott el. Ez az előrelátás teljes mértékben helyesnek bizonyult.

Az éjszaka már a vége felé járt, amikor a mieink két, őrségben álló ellenséges lovast vettek észre. Az őrszemek könnyelműen a lovuk nyakára borulva szunnyadtak. Bár hanyagságuk lehetővé tette, hogy az ulánusok megközelítsék őket, de felriadtak, s nem lehetett megakadályozni, hogy meginduljanak társaikat a veszélyről értesíteni. Megzavarodottan leadtak néhány lövést a közeledőkre, majd elvágattak hátrafelé. Az ulánusok egymást előzgetve a nyomukban. Érdemes megjegyezni, hogy ha a menekülő ellenséges járőrök ellenkező irányba indulnak el, mint amerre a csapatuk volt, az kétségkívül megmenekül. A sors azonban másként ítélte, az üldözött lovasok bajtársaik éjszakai szálláshelye felé vették az irányt, s rájuk hozták a halált. Az ulánusok a menekülő nyomában egy faluba vágattak be, ahol közvetlen közletről puskatűz fogadta őket. Katonáinkat megdermesztette ez a váratlan tűz és a lövések után beállt hirtelen, szinte fokozódott sötétség, de még inkább ez az akkor számukra megmagyarázhatatlan helyzet. Az ulánusokra leadott sortűz utáni pillanatban egyik közkatonánkat sebesült lova levette nyergéből. Az felkapta leejtett dzsidáját, és *Vágjuk őket!* kiáltással nekirohant a század előtt megzavarodva álló ellenségnek. Kiderült, hogy a huszárok, ahogy befejezték a takarmány összegyűjtését, a faluban tértek nyugovóra úgy, hogy lovaikat az utca mentén húzódo kerítéshez kötötték, maguk pedig ugyanott, de az ellenkező oldalon, a sövénykerítés tövében húzódtak meg. A faluba betörő ulánusszázad a magyarokat, lovaiktól elvágva, teljesen kilátástalan helyzetbe hozta. Az előretörő közkatonánk kiáltása jeladásul szolgált a huszárok megtámadására, akik a rájuk mért csapásokkal szemben úgy próbáltak meg védekezni, hogy átugráltak a sövényen, amely mögött nem voltak közvetlen veszélyben. A megzavarodott ellenség nem kért kegyelmet, ami csak növelte a

csetepaté áldozatainak számát. A csata résztvevőjének elbeszélése szerint a beköszöntő hajnalt magyar huszárok összekaszabolt holttesteinek, a faluban száguldozó lovaknak s a kerteken át menekülő lovasaiknak nyomasztó látványa fogadta. A lovasszázad után vonuló két gyalogoszázad a lövések hallatára meggyorsította lépteit, de a csata színhelyére már csak akkor ért oda, amikor mindennek vége volt. A gyalogosoknak így csak azok a huszárok maradtak, akik a falusiak házában elrejtőzve kerestek menedéket. Bár a magyar huszárlovak egy részét a mieink összefogdosták, nagyobb részük, megriadva a lövésektől, szétfutott, s idő hiányában nem sikerült összefogni őket. Az ellenség lovaira vadászva eléggé komikus jelenetek játszódtak le. Az ulánusok egy része a csata utáni emelkedett hangulatban saját lovát a sors szeszélyére bízva elengedte, átült a befogott lóra, s próbálgatta, hogy a lovasiskolában hogyan tanították be. Egy darabig a századparancsnok azt hitte, hogy a század szabadon futkározó lovai elesett katonáié. Bogdanovics grófnak az eleresztett lovakra vonatkozó kérdésére a válasz rendre a következő volt:

– A mieink nem kódorognak el, kegyelmes uram, ezeket a bestéket meg csak meg kell fognunk!

E támadás eredményeként az ellenséges csapatot részben szétszórtuk, részben fogságba ejtettük, s az egész általa gyűjtött takarmányt megszereztük. A századparancsnok és a többi tiszt, miután visszatért a táborba, azt várta, hogy a különítmény parancsnoka köszönetet mond a takarmánygyűjtőkre mért sikeres csapásért, és fényes kitüntetésben részesül. Nagy volt a csalódásuk, amikor a parancsnok elégedetlenségét fejezte ki amiatt, hogy a magyar huszárokat fölöslegesen gyilkolták le, holott, a támadásnál állítólag jelen volt egyik törzstiszt jelentése szerint, fogságba is lehetett volna ejteni őket.²⁵

Mivel csak azokat az epizódokat volt szándékomban leírni, amelyek nem kerültek bele az ezredtörténetbe, nem foglalkozom az ezrednek a magyar hadjáratban való további részvételével. Befejezem a jelizavetgrádi ezred észak-erdélyi működésének leírását azzal, hogy feladatának teljesítésével az ezred a határt szeptember 17-én [szeptember 29-én] Novoszelicénél átlépve tért vissza a birodalomba.

Csaknem fél évszázaddal azután, hogy a lázadó magyarok elleni háború véget ért, csodálkozom azon az elkeseredettségen és gyűlöleten, amelyet a magyarok az oroszok ellen mostanság táplálnak. Amikor 1849-ben ellenfeleink letették a fegyvert seregeink előtt, minden alkalmat megragadtak arra, hogy kifejezzék barátságukat és őszinte tiszteletüket irántunk, s nem győzték hangoztatni az osztrákok iránt érzett megvetésüket és gyűlöletüket. A magyar hadifoglyok, amíg át nem adtuk őket az osztrák hatóságoknak, minden időt közöttünk töltöttek, s amellet, hogy irántunk érzett legmelegebb érzéseikről biztosítottak bennünket, ezt azzal is igyekeztek alátámasztani, hogy emlékül személyes tárgyaikat is elcserélték velünk. S manapság mit lát az ember?

Rosonczy Ildikó fordítása